



Köy Adları Açısından Bir İnceleme: Kastamonu Merkez Köy Adları

A Study of Toponyms: Village Names in Kastamonu-Center District

Erol Topal* - B. Ünal İbret**

Abstract: One of the main branches of onomastics is the study of place names (toponymy). Toponyms are among the important linguistics elements that play a role in tracing the changes that place, location and geographical shapes have undergone in the rapidly changing world. The field of linguistics which study place names is called "toponymy". Toponyms are among the basic elements that constitute the starting point for field researchers in revealing the socio-cultural and economic characteristics of a country. Village names are one of the most studied topics among the place names. Village names serve as an essential bridge in the politicization of the place, in the transfer of culture and in the connection between the place and the future. Therefore, the names of the settlements are one of the most important elements that should be protected in the process of making the geography a homeland. Villages, the first stage of the administrative organization in Turkey, are the smallest administrative units. The names of villages, which are the continuous settlements throughout history, are important in terms of shedding light on the recent settlement history in Turkey. In order to turn these lands into their homeland, the Turks who came to Anatolia at first gave Turkish names to the places they had conquered in accordance with the Turkish phonetics. Kastamonu province has been a densely settled area since ancient times. Therefore, it is possible to find traces of many civilizations in Kastamonu. Kastamonu, which is the subject of the study in this context, is an old Turkish region that is very important for the history of Turkish culture and civilization. Kastamonu, which has never been occupied, is one of the safest regions of Anatolia since the Turkish settlement began in Anatolia. The Turkish presence in Kastamonu region has continued uninterruptedly and the Turkish national culture and traditions have survived from the Anatolian Seljuk period to the present day. As a result, Kastamonu region is one of the important regions which should be investigated in terms of Turkology studies as well as Turkish culture and settlement history. Because of this importance, Kastamonu region was chosen as the focus of this study. There are 177 villages registered in the central district of Kastamonu. In this study, these village names were classified as in a lexical semantic manner. As a result of this classification, the influence of Turkish national culture and traditions was clearly seen. Among the human elements, the ratio of village names composed of the names of people, nicknames, titles and

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Türkçe Eğitimi.
Ass. Prof., Kastamonu University, Education Faculty, Turkish and Social Science Education, Turkish Education.
ORCID 0000-0002-9773-0389

etopal@kastamonu.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Sosyal Bilimler Eğitimi,
Prof. Dr., Kastamonu University, Education Faculty, Turkish and Social Science Education, Social Sciences Education.
ORCID 0000-0001-9105-7595

bibret@kastamonu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Topal, E. & İbret, B. Ü. (2020). Köy adları açısından bir inceleme: Kastamonu Merkez köy adları, *Turkish Studies - Language*, 15(1), 463-476. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40482>

Received/Geliş: 09 January/Ocak 2020

Accepted/Kabul: 25 March/Mart 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 March/Mart 2020

CC BY-NC 4.0

adjectives and the names of Turkish tribes, clans, communities and families were found higher than the other elements. In addition to human elements, the names based of geography and showing the geography, location, direction and status of the village are frequently used in the region. Depending on the influence of the geography on human life, the geographical elements of water and topography particularly show themselves in the village names as well. In the study, when the village names were examined in terms of structure and origin, it was found that compound structures in the village names were most common. Out of 177 village names, 101 village names (57%) have compound structure, 36 names (20,3%) have simple structure and 40 names (22,6%) have derived structure. Among the village names with compound structure, the ones formed with adjective clause were used more.

Structured Abstract: One of the main branches of onomastics is the study of place names (toponymy). Toponyms are among the important linguistics elements that play a role in tracing the changes that place, location and geographical shapes have undergone in the rapidly changing world. The field of linguistics which study place names is called “toponymy”. Toponyms are among the basic elements that constitute the starting point for field researchers in revealing the socio-cultural and economic characteristics of a country. Village names are one of the most studied topics among the place names. Village names serve as an essential bridge in the politicization of the place, in the transfer of culture and in the connection between the place and the future. Therefore, the names of the settlements are one of the most important elements that should be protected in the process of making the geography a homeland. Linguistics plays an important role in the names of places, which represent geographical units. As linguistics examines the names given to geography, linguistics methods should be used in such studies. Furthermore, toponymy has an important place in the scientific fields as a complementary area to history, geography, folklore and other disciplines. In terms of revealing local expressions and geographical units, toponyms are among the most interesting subjects in the studies on language, history and geography.

Villages, the first stage of the administrative organization in Turkey, are the smallest administrative units. The names of villages, which are the continuous settlements throughout history, are important in terms of shedding light on the recent settlement history in Turkey. In order to turn these lands into their homeland, the Turks who came to Anatolia at first gave Turkish names to the places they had conquered in accordance with the Turkish phonetics. The most notable names in this respect are the names of villages and other settlement sites belonging to Turks and Turkmens. Formed by the Oghuz tribes, especially in Anatolia, the old tribal organizations deteriorated and left the nomad and connected to the soil. It is known that the old Turkmen tribal names lived only in the villages and towns where they were founded.

Kastamonu province has been a densely settled area since ancient times. Therefore, it is possible to find traces of many civilizations in Kastamonu. Kastamonu, which is the subject of the study in this context, is an old Turkish region that is very important for the history of Turkish culture and civilization.

Kastamonu, which has never been occupied, is one of the safest regions of Anatolia since the Turkish settlement began in Anatolia. The Turkish presence in Kastamonu region has continued uninterruptedly and the Turkish national culture and traditions have survived from the Anatolian Seljuk period to the present day. Within the known settlement history, the first name in the written sources of the region where Kastamonu is located is Paphlagonia. Although it is stated that the city of Timonion in Paphlagonia might be the city of Kastamonu, Tummanna is also seen in the maps published in the works by several Western authors. Indeed, one can see the signs of this in the village names. As a result, Kastamonu region is one of the important regions which should be investigated in terms of Turkology studies as well as Turkish culture and settlement history. Because of this importance, Kastamonu region was chosen as the focus of this study.

There are 177 villages registered in the central district of Kastamonu. In this study, these village names were classified as in a lexical semantic manner. As a result of this classification, the influence of Turkish national culture and traditions was clearly seen. Among the human elements, the ratio of village names composed of the names of people, nicknames, titles and adjectives and the names of Turkish tribes, clans, communities and families were found higher than the other elements. In addition to human elements, the names based of geography and showing the geography, location, direction and status of the village are frequently used

in the region. Depending on the influence of the geography on human life, the geographical elements of water and topography particularly show themselves in the village names as well.

In the study, when the village names were examined in terms of structure and origin, it was found that compound structures in the village names were most common. Out of 177 village names, 101 village names (57%) have compound structure, 36 names (20,3%) have simple structure and 40 names (22,6%) have derived structure. Among the village names with compound structure, the ones formed with adjective clause were used more.

Keywords: Language, Toponymy, Onomastics, Village Names, Kastamonu.

Öz: Ad bilimin en temel alt dallarından birini “yer adı bilimi” oluşturmaktadır. Yer adları, hızla değişen dünyada yer, mekan ve coğrafi şekillerin geçmişten günümüze geçirdiği değişimlerin takibinde rol oynayan önemli dil unsurları arasındadır. Yer adlarını inceleme konusu edinen dil bilimi dalı “toponimi” olarak adlandırılmıştır. Yer adları, bir ülkenin sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerinin ortaya konulmasında alan araştırmacılarına başlangıç noktası oluşturan temel unsurlardandır. Yer adları içerisinde en çok incelenenlerden birisi de köy yer adlarıdır. Köy adları mekânın siyasallaşmasında, kültürün aktarılmasında ve gelecek ile arasındaki bağlantının sağlanmasında temel bir köprü vazifesi görmektedir. Bu sebeple coğrafyanın vatan hâline getirilmesinde korunması gereken en önemli unsurlardan birisi yerleşim yerlerinin adlarıdır. Türkiye’de idari teşkilatın ilk basamakları olan köyler, en küçük yönetim birimidir. Tarih boyunca devamlı yerleşim yerleri olan köylerin adlarının Türkiye’nin yakın iskân tarihinin aydınlatılması bakımından önemi büyüktür. Kastamonu yöresi İlk Çağ’dan günümüze yoğun olarak yerleşim sahası olmuştur. Bu sebeple Kastamonu’da pek çok medeniyetin günümüze kadar ulaşan izlerini bulmak mümkündür. Bu bağlamda çalışmaya konu olan Kastamonu, Türk kültür ve medeniyet tarihi açısından oldukça önem arz eden kadim bir Türk yöresidir. Anadolu’da Türk iskânının başladığı dönemden günümüze Anadolu’nun en güvenli bölgelerinden biri hiç işgal görmeyen Kastamonu olmuştur. Kastamonu yöresinde Türk varlığı kesintisiz olarak sürmüş, Türk millî kültür ve gelenekleri Anadolu Selçuklu döneminden günümüze kadar canlı olarak yaşatılabilmektedir. Bunun en güzel emareleri de köy adlarında kendisini göstermektedir. Dolayısıyla, Kastamonu yöresi başta Türkoloji çalışmaları olmak üzere Türk kültürü ve yerleşme tarihi açısından incelenmesi gereken önemli yörelerdendir. Bu önemi sebebiyle Kastamonu yöresi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Kastamonu merkez ilçesine kayıtlı 177 köy bulunmaktadır. Çalışmada bu köylerin adları leksik-semantik olarak sınıflandırılmıştır. Bu tasnif sonucunda, Türk millî kültür ve geleneklerin etkisi açıkça görülmüştür. Beşerî unsurlardan, kişi, lakap, unvan ve sıfat adları ve Türk boy, aşiret, topluluk ve aile adları ile oluşturulmuş köy adlarının diğerlerine oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Yörede, beşerî özelliklerin dışında coğrafi temele dayanan köyün coğrafya, konum, yön ve durumunu gösteren adlar da sıkça kullanılmıştır. İnsan hayatındaki coğrafyanın etkisine bağlı olarak özellikle su ve topografyaya ait coğrafi unsurlar köy adlarında kendisini göstermiştir. Çalışmada, köy adları yapı ve köken bakımından incelendiğinde, en fazla birleşik yapıli köy adlarının olduğu anlaşılmıştır. Toplam 177 köyün 101’i (57,1) birleşik yapıli, 36’sı (%20,3) basit yapıli ve 40 tanesinin de (%22,6) türemiş yapıli olduğu tespit edilmiştir. Birleşik yapıli köy adları içerisinde sıfat tamlaması şeklinde kurulan köy adları daha fazla kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler:Dil, Toponomi, Onomastik, Köy Adları, Kastamonu

Giriş

Bilinen kaynaklara göre ad bilimi konusu ilk defa Aristo’nun dikkatini çekmiştir. Aristo, günümüzde ad, eylem, ilgeç, durum gibi, sözcük türleri ve dil bilgisi kategorileri diye bilinen birtakım kavramları da ilk olarak ortaya koyan kişidir. Ad biliminin birçok inceleme alanı bulunmaktadır. Ad bilimi dil, tarih ve coğrafi açıdan çok farklı şekillerde ele alınmaktadır. Yer isimleri, insan isimleri, hayvan isimleri, bitki isimleri ad biliminin başlıca inceleme alanlarıdır (Aksan, 1995: 18-35). Ad bilimin en temel alt dallarından birisini yer adı bilimi oluşturmaktadır. Yer adları, hızla değişen dünyada yer, mekan ve coğrafi şekillerin geçmişten günümüze geçirdiği değişimlerin takibinde rol oynayan önemli dil unsurları arasındadır. Türkçe Sözlükte yer adları bilimi

“Yer adlarını inceleme konusu edinen dil bilimi dalı, toponimi olarak ifade edilmiştir(Türkçe Sözlük 2005:2170). Fransızcadan dilimize “Toponimi” olarak geçmiş olan bu terim Yunanca ‘topos’ (yer) ve ‘onoma’ ya da ‘onima’ (ad) kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur (Şahin, 2007: 2).

Yer adları, insanoğlunun içinde yaşadığı coğrafyayı nasıl vatan haline dönüştürdüğünün kanıtı olup ad koyma hususundaki zenginlik ve zevkinin bir göstergesidir (Şenel ve Yavuz, 2013: 2242). Coğrafi bir unsuru temsil eden yerlerin adlandırılmasında dil bilimi (linguistique)’nin oldukça büyük önemi vardır. Dil bilimi coğrafyaya verilen adı incelediğinden, bu tarz çalışmalarda dil bilim metodlarının kullanılması gerekmektedir. Bu tür çalışmalarda, yer adlarının, içinde yer aldıkları dilin fonetik kurallarına uyduğu, bütün yer adlarının bir anlam taşıdığı ve bu adların verilmesinde bazı kuralların söz konusu olduğu görülmektedir (Tosun ve Koç, 2017:415).

Yer adları biliminin tarihin, coğrafyanın, folklor ve diğer bazı disiplinlerin yardımcısı olarak da bilim sisteminde oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Yer adları; dil, tarih ve coğrafya araştırmalarında, mahalli tabirlerin ve coğrafi ünitelerin ortaya çıkarılması açısından oldukça uğraşılması gereken fakat çok ilgi çekici konulardan birisidir. Yer adları, bir ülkenin sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerinin ortaya konmasında alan araştırmacılarına, başlangıç noktası oluşturan temel unsurlardandır (İbret,2003:53).

Yer adları ilkçağdan günümüze yaşanan coğrafyanın vatan haline getirilmesinde ve böylece mekanın millete ait olduğunun tescilinde en temel unsurlardır. İnsanlar, toprağa varlık mührünü ad vererek vurmakta, verilen adlar bir bakıma yerleşilen coğrafyanın tapu senetleri olmaktadır(Hanılçe,2013:121). Öyle ki tarihi kaynaklardan hareketle günümüze kadar ulaşan yerlerin geçmişinin ve kime ait olduğunun tespiti yer adları ile mümkün olabilmektedir. Anadolu’ya gelen ilk Türkler fethettikleri meskûn yerlere, bu toprakları vatan haline getirmek için Türk fonetiğine uygun olarak Türkçe adlar vermiştir. Türkler, bu yerlere Türk kültür adlandırma geleneğine uygun olarak fizikî özellikler, etnik adlar, şahıs adları ve renk adları gibi adları öncelikli olarak kullanmıştır(Akar, 2006:51).

Coğrafi açıdan belli bir bölgedeki yer adlarının incelenmesi ile o yerin iklim özellikleri, kayaçları, toprakları, doğal bitki örtüsü, hidrografik yapısı, morfolojik yapısı, ekonomik yapısı gibi coğrafi yönden birçok temel bilgiye ulaşmak mümkün olabilmektedir. Yer adları, ilgili olduğu milletin dilinden, tarihinden ve kültüründen izler taşırlar. Bu nedenle yer adı bilimi kapsamında yapılan veya yapılacak olan çalışmaların değeri büyüktür (Bulut vb.,2018:1069). Toplumların kültür hazineleri içerisinde önemli bir payı olan yer adlarının, toplumların hafızalarının canlı tutulmasında ve böylece kültürlerin geçmişten geleceğe aktarılmasında önemli rolü bulunmaktadır. Dolayısıyla, ulusların dil, tarih ve coğrafi özellikleri âdeta bu adlarda hayat bulur (Halinçe, 2013:89). Bu bağlamda çalışmaya konu olan Kastamonu, Türk kültür ve medeniyet tarihi açısından oldukça önem arz eden kadim bir Türk yöresidir. Buradaki köy adları incelendiğinde 24 oğuz boyundan adını alan köy yerleşmeleri ile birlikte, Türk medeniyetini simgeleyen pek çok unsur bulunmaktadır.

Türkiye’de idari teşkilatın ilk basamakları olan köyler, en küçük yönetim birimidir. Tarih boyunca devamlı yerleşim yerleri olan köylerin adlarının Türkiye’nin yakın iskan tarihinin aydınlatılması bakımından önemi büyüktür. Bu açıdan en dikkate değer isimler Türk ve Türkmenlere ait köy, diğer yerleşme yerleri ve mevki isimleridir. Oğuz boylarından meydana gelen, bilhassa Anadolu’da eski aşiret teşkilatları bozularak göçebeliği bırakmış ve toprağa bağlanmıştır. Eski Türkmen aşiret adlarının yalnız kuruldukları köy ve kasaba isimlerinde bugüne kadar yaşadığı bilinmektedir. Bunların tespiti, Orta Asya’dan gelen Oğuz boylarının nerelerden geçtikleri, nerelere yayıldıkları ve yerleştiklerini göstermesi bakımından son derece ilgi çekicidir(Göney,1975: 279).

Kastamonu yöresi, ilkçağdan günümüze kadar tercih edilen yerleşim sahalarından biri olmuştur. Bu sebeple Kastamonu’da günümüze kadar ulaşan pek çok medeniyetin izlerini bulmak mümkündür. Kastamonu Şehri’nin de içerisinde bulunduğu Kastamonu yöresinin Türkler tarafından ilk fethi Anadolu Selçuklu hükümdarı Süleymanşah döneminde olmuştur. Bu hükümdarın bir valisi

ve komutanı olarak görünen Kara Tekin, Orta Anadolu'dan hareketle bugünkü Çankırı, Kastamonu ve Sinop'u Bizanslılardan fethetmiş ve muhtemelen 1075 yılında fethettiği bu bölgelerin valiliğini ele almıştır(Turan,1988:2).

1071 Malazgirt Zaferi sonucu bir Uç bölgesi haline gelen Kastamonu ve Çankırı dolaylarına Oğuz oymak, boy ve aşiretleri iskan edilmeye başlanmış ve 1243 Köseadağ Savaşı akabinde artan Moğol baskısıyla birlikte, Anadolu'nun en güvenli bölgelerinden birini teşkil eden Kastamonu yöresi Türklerin yerleştiği başlıca yerleşim alanlarından birisi olmuştur. Böylece o dönemden beri hiç işgal görmeyen Kastamonu yöresinde Türk varlığı kesintisiz olarak sürmüş, Türk milli kültür ve gelenekleri Anadolu Selçuklu döneminden günümüze kadar canlı olarak yaşatılabilmektedir. Bunun en güzel emareleri de köy adlarında kendisini göstermektedir. Dolayısıyla, Kastamonu yöresi başta Türkoloji çalışmaları olmak üzere Türk kültürü ve yerleşme tarihi açısından incelenmesi gereken önemli yörelerdendir. Bu önemi sebebiyle Kastamonu yöresi çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Araştırma sahası, Kastamonu Merkez ilçesinin idari sınırları içerisinde bulunan köy adlarını kapsamaktadır. Genel olarak İç Anadolu ve Karadeniz iklimleri arasında bir geçiş iklimine sahip olan Kastamonu Merkezin yıllık ortalama sıcaklığı 9,8 °C yıllık ortalama yağış miktarı toplamı da 486 milimetredir.

Kastamonu yöresi genel topografik yapı içerisinde bakıldığında kuzeyinde Küre, güneyinde Ilgaz dağları ile çevrelenmiştir. Orta kesiminde ise geniş Kadıdağı platosunu yaran Karaçomak vadisi boyunca doğuda Taşköprü'ye doğru eğim doğrultusunda tekne şeklinde alçalmıştır. Bu sebeple bölge morfolojisi yol güzergâhlarını belirli istikametlerde zorladığından tarihi çağlar içerisinde Anadolu'nun doğusunu batısına bağlayan önemli ticaret yolları Kastamonu havalisinden geçmiştir. Bu sayede tarihî dönemler içerisinde Kastamonu şehri bölgenin en önemli ticaret merkezi haline gelmiştir.

Kastamonu yöresinin bilinen yerleşme tarihi içerisinde bulunduğu bölgenin yazılı kaynaklardaki ilk adı Paflagonya'dır. Paflagonya sınırları içerisinde yer alan Timonion şehrinin Kastamonu şehri olabileceği ifade edilmekle birlikte, birçok batılı müellifin yayınladığı eserlerdeki haritalarda Tummanna ismiyle de karşılaşılmaktadır. Bu sebeple bölgenin o dönemdeki sakinlerinden olan Gasga(Kaşka?) ve Tummanna kelimelerinin bir arada kullanılması sonucunda "Gastumanna" isminin ortaya çıkmış olabileceği ve bu ismin zamanla Kastamonu şekline döndüğü ifade edilmektedir(Baydil ve İbret, 1999:5). Nitekim bilinen batılı ve Arap kaynaklarında Casta kelimesine "mani, mina, mea, mol, mon, moni bone, bul, bol vb" eklerin gelmesiyle bu ismin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Darkot,1940: 400). Ayrıca bu ismin "Kastın neydi Moni" den geldiği biçiminde bir halk etimolojisi de mevcuttur.

Araştırma sahasını oluşturan Kastamonu ili merkez ilçesinin resmi kayıtlara göre 177 köyü bulunmaktadır. Çalışmada, köy adlarının tasnif ve terim meselesinde yöntem birliğinin sağlanması amacı güdülerek ana hatlarıyla leksik-semantik tasnifine gidilmiştir (Şahin,2015:16-20). Bu sebeple öncelikle İçişleri Bakanlığı Türkiye Mülki İdare Bölümler Envanteri kayıtlarında geçen Kastamonu İli Merkez İlçesi'ne bağlı köy adlarının leksik-semantik ayrımı yapılmıştır. Daha sonra tasnifi yapılan köy adları yapı ve köken bakımından sınıflandırılarak kökenleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca incelenen köy adları tablolar halinde yüzdelik dilimleri ile gösterilmiştir.

1. Köy Adlarının Sınıflandırılması

Köy adları üzerine çok farklı alanlarda çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Çünkü köy adlarının birçok bilim dalı ile yakından ilişkisi bulunmaktadır. Mekanın siyasallaşmasında köy adlarının geçmişten günümüze olan bağlantıyı sağlaması dolayısıyla önemi oldukça fazladır. Bu sebeple disiplinler arası bir çalışma alanı olan köy adları ile ilgili olarak başta dil, tarih, coğrafya olmak üzere folklor, arkeoloji, antropoloji, sosyoloji vb. bilimlerde bu alanla yakından ilgilenilmektedir. Türkiye'de köy adları üzerine yapılan detaylı araştırmalarda, köy adlarının

araştırmayı yapan araştırmacıların uzmanlık alanlarına göre değişik şekillerde tasnif edildiği görülmektedir (İbret,2003:54). Sosyal bilimlerin birçok alanını ilgilendiren köy adlarının öncelikli olarak sözcük yapısının ortaya konması gerekmektedir. Bu sebeple köy adlarının verilişinde kullanılan kelimeler tıpkı yer adlarında olduğu gibi adın sahip olduğu tüm özellikleri taşımali ve fonetik, morfolojik kurallara uymalıdır (Şahin, 2007: 2). Dolayısıyla köy adlarına yönelik araştırmalarda yöntem açısından birlikteliği sağlanmalıdır.

1. 1. Köy Adlarının Leksik-Semantik Bakımından Sınıflandırılması

Kastamonu Merkez İlçesi'nin idari sınırlarını içerisinde 177 köy bulunmaktadır. Bu köy adları leksik-semantik olarak incelendiğinde, köylere ad vermede hem doğal çevre ve hem de beşeri çevre elemanlarının beraberce önem taşıdıkları müşahade edilmiştir. Araştırma sahasındaki köy adlarının en fazla kişi, lakap, unvan ve sıfat adları ile oluştuğu anlaşılmıştır. Coğrafi unsurlar içerisinde yerin konumuna, yönüne ve durumuna göre oluşturulmuş köy adlarının, beşeri unsurlardan elde edilen yer adlarının da kişi ve lakap adları ile boy, aile ve aşiret adlarından oluşturulan köy adları fazlaca verildiği belirlenmiştir. Ayrıca bölgede Türk boy,aşiret,topluluk ve aile adları ile oluşturulmuş köy adlarının da belirgin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 1. Kastamonu Merkez İlçesi Köy Adlarının Leksik-Semantik Açından Sınıflandırılması

LEKSİK-SEMANTİK SINIFLANDIRMA	Sayı	%
Kişi, Lakap, Unvan ve Sıfat Adları İle Oluşturulmuş Köy Adları	39	22
Türk Boy, Aşiret,Topluluk ve Aile Adları ile Oluşturulmuş Köy Adları	30	17
Renk Adları İle Oluşturulmuş Köy Adları	6	3,4
Bitki Unsurlarının Adları İle Oluşturulmuş Köy Adları	13	7,3
Hayvan Unsurlarından Oluşturulmuş Köy Adları	7	3,9
Yerin Konumuna, Yönüne, Durumuna ve Sayısına Göre Oluşturulmuş Köy Adları	17	9,6
Alet, Eşya, Araç-Gereç vb. Unsurların Adları İle Oluşturulmuş Köy Adları	3	1,7
Coğrafi Özelliğine Göre Oluşturulmuş Köy Adları	14	7,9
Meslek Adlarından Oluşturulmuş Köy Adları	12	6,8
Tarımsal unsurlardan Oluşturulmuş Köy Adları	4	2,3
Tarihi yerleşmelerden Oluşturulmuş Köy Adları	14	7,9
Dini Unsurlardan Oluşturulmuş Köy Adları	12	6,8
Veriliş nedeni Bilinemeyen Köy Adları	6	3,4
TOPLAM	177	100

1.1.1. Kişi, Lakap, Unvan ve Sıfat Adları ile Oluşturulmuş Köy Adları

Kastamonu Merkez köylerinin adlandırılmasında kişi adlarına fazla başvurulmuştur. İncelenen sahadaki köy adlarının 39 tanesi yani %22'si adını bu şekilde almıştır. Topraklara hâkim olan kişilerin geride kalan varisleri, sahip olunan köylerin kendi ailelerine ait olduğunu vurgulamak, köyü kuran kişiyi ebedileştirmek için kişi ve bilindikleri lakapları köylere ad olarak vermişlerdir. Bunun içinde özel isimlere en çok +lı yapım ekini ve kelimeye sahiplik anlamı da katan +ler çekim ekini eklemişlerdir. Örnek olarak +lı eki alanlar Burhanlı, Emirli, Hatipli, Hüseyinli, İbrahimli, İsmaili(2), Keremli, Ömerli köyleridir. Merkez köylerden Cıvciler, Dursunlar, Emirler(2), Haydarlar, İbişler, Numanlar, Omcular ve Talipler +ler çekim eki ile oluşturulmuştur. Kişilerin adları unvanları ve sıfatlarından adlarını alan köyler ise Alparslan, Ahmetbey, Arız, Bahadır, Bulacık, Bürme, Emirköy, Hamitköy,Yunusköy, Hacıbey, Hacıköy, Hacıilyas, Hacımuharrem, Hacışaban, Hacıyusuf, Hasköy, Oğulköy, Pehlivan köy, Sarıömer, Seremettin ve Ümitköy'dür.

1.1.2. Türk Boy, Aşiret, Topluluk ve Aile Adları ile Oluşturulmuş Köy Adları

Kastamonu'nun Anadolu Selçuklu döneminde bir uç bölgesi olması ve devamında Osmanlı döneminde yoğun olarak iskana tabi tutulması sebebiyle, bu yöredeki köy adlarında Oğuz boy, oymak ve aşiret isimlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Kastamonu bölgesinde 24 oğuz boyundan 6 Kayı, 2 Karaevli, 5 Dodurga, 9 Avşar, 4 Çavuldur, 6 Çepni, 8 Eymür, 6 Yüreğir, 8 İğdir, 3 Büğdüz adında yerleşim alanı mevcuttur (Sümer, 1980: 213-214). Kastamonu merkez ilçesi'nin köylerinden 7 tanesinin adını doğrudan Oğuz boylarından aldığı anlaşılmaktadır. 24 Oğuz boyundan Bozok ve Üçoklara mensup boy adları köy adı olarak kullanılmıştır. Oğuzların Bozok koluna mensup Kayı, Karaevli; Üçok boyuna ait Bayındır, Çavundur(2), Eymir bizzat köy adı olarak verilmiştir. Ayrıca kadim Türk boylarından olan Çiğil ve Halaçlı gibi Türk boy adları da bölgede köy adı olarak verilmesi bölgenin önemli bir Türk iskan sahası olduğunu göstermektedir (Yakupoglu, 2010:104).

Yöreye yerleşen Türk topluluklarının -aile ve aşiret olarak- adları da köy adı olarak verilmiştir. Bunlar; Aksinir, Alpi, Alpağut, Ballık, Çıbanköy, Çorumlu, Dayılar, Eceoğlu, Esenler, Eşen, Hatipoğlu, Kadioğlu, Kırıçoğlu, Köseoğlu, Kıyık(2), Kırık, Musallar, Köklü, Kuşkara ve Sarıca (Yakupoglu, 2009: 70-235).

1.1.3. Renk Adları ile Oluşturulmuş Köy Adları

Kastamonu Merkez İlçesi'nde köy adlarının verilişinde renk adlarının kullanıldığı görülmektedir. Köy adlarının 6 tanesinin yani %3,4'ünün bu şekilde verildiği anlaşılmaktadır. Köy adlarında kullanılan renklerdeki dikkat çekici husus renk adlarının tamamen Türkçe olmasıdır. Renkler, sözcük türetmenin yanında özel adların yapımında da kullanılır. Bu özel adlar; ad biliminin (onomastique) dalları olan kişi adları (antrophonomy); dağ ve yükselti adları (horonymy); deniz, göl ve su adları (hidronymy) ile şehir ve yerleşim yeri adları (toponymy) alanlarının tümünde görülür (Bayraktar, 2013:96). Türkler, köy adlarını coğrafyayı niteleyici unsur olarak kullandıkları gibi pek çok nesne, hayvan ve bitkilere de ad verirken renklerden faydalanmıştır. Kastamonu merkez ilçede renge bağlı adlandırmalarda ak, kara, kırmızı, kır, gök(mavi), sarı renk adlarının kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Tosya Ilgaz Dağı eteklerinde bulunan Akçataş Köyü, karstik bir arazi üzerinde yerleştiği için adını karstik kayaların ak rengine bağlı olarak almıştır. Adını renklerden alan diğer köyler Akçakese, Gökçekent, Karaçomak, Kırcalar ve Kızılkese köyleridir.

1.1.4. Bitki Unsurlarının Adları ile Oluşturulmuş Köy Adları

Kastamonu Merkez İlçesi'nde köy adlarının verilişinde bitki unsurlarının adlarının kullanıldığı görülmektedir. Köy adlarının 13 tanesinin yani % 7,3'ünün bu şekilde verildiği anlaşılmaktadır. Gerek doğal ve gerekse tarıma alınmış bitkiler, beşeri ve ekonomik yapı üzerinde etkili olduğundan yetişen ya da yetiştirilen bitkilerin isimleri sıklıkla köy adı olarak verilmektedir. Bölgelerin iklim ve toprak özelliklerine göre bitkiler kendilerine uygun koşullarda yetiştiğinden bitki örtüsü ile beşeri hayat arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Ormanların ekonomik değer taşımaya bağlı olarak yerleşmelerin bir kısmı orman içinde veya orman kenarında kurulmuş ve böylece ormana bağlı adlar almıştır. Bu duruma örnek olarak Çatalçam Köyü gösterilebilir. Ormanlık alanların dışında kalan yerlerde de tabii ve kültür bitkilerinin isimlerini alan, onlara ekler takarak veya onlardan esinlenerek adlar alan köyler vardır. Bu köyler; Ahlatçık, Ahlatköy, Ayvalar, Bükköy, Darbükü, Elmayakası, Girdallı, Gülef(F.Gül+ab:Gülsüyü) (Arat:1979:170), Kavakköy, Kirenli, Koruköy, Sırasöğütler, Yenikavak köyleridir. Kastamonu'da çay kenarları boyunca bazı yerlerde tabii olarak bük adı verilen çalı tipinde bitki topluluğu yetişmektedir. Buna bağlı olarak Bükköy ve Darbükü köyleri adlarını bu çalı formasyonundan almıştır. Büklerin yetiştiği yerler çay kenarında oldukları için düz ve verimli alanlardır. Aynı zamanda bu bükler araziler hayvan otlatmasında yani mera olarak ta kullanılmaktadır. Dolayısıyla bölgede bitki örtüsü ile beşeri hayat arasında doğrusal bir ilişki köy adlarına kadar yansımıştır. Ayrıca ayva, elma, Girdallı (Farsça ceviz) (Bulut, 2013:

95), kavak,söğüt gibi tarıma alınmış bitkilerle Ahlat(yabani armut) ve kiren(kızılcık) gibi yabancı bitkilerinde köylerin temsilinde ad olarak kullanıldığı görülmektedir.

1.1.5. Hayvan Unsurlarından Oluşturulmuş Köy Adları

Bölgelerin iklim ve toprak gibi genel coğrafi özellikleri oradaki doğal hayatı şekillendirdiği gibi ekonomik hayatı da etkilemektedir. Doğal koşulları içerisinde yaşayan o yöreye has yabancı hayvanlar ile birlikte ekonomik olarak yapılan hayvancılık faaliyetleri beşeri hayatı etkilediğinden nitelik kazandırmak için köy adı olarak verilmektedir. Kastamonu’da Türkmen boy ve aşiretleri, yerleşik hayata geçmeden önce semi sedanter bir şekilde yaylak ve kışlak arasında göçebe hayvancılık yapıyorlardı. Bölgede Ilgaz ve Küre Dağları üzerinde oldukça fazla sayıda bulunan yaylalardan anlaşıldığı üzere, geçmişteki en önemli ekonomik faaliyetlerden başında hayvancılık geliyordu. Bozoğlak köyü adını bu şekilde almıştır. Kastamonu, bozulmamış doğal coğrafi yapısıyla ülkemizin en önemli Milli parklarından olan Ilgaz ve Küre Dağları Milli parklarına sahiptir. Buralarda yaşayan Akdoğan, Geyik(Geyikli), Kurt(Kurtgömeç-Kurtkayı), Tavşan (Göcen) ve yılan(Yılanıcı) gibi yabancı hayvanlardan adını alan köyler de bulunmaktadır. Burada köy adı verme geleneğinde dikkat çeken bir durum, 24 Oğuz boyundan olan Kayı adının yine Türklüğün en önemli sembollerinden olan kurt ile beraber bölgenin temsiline uygun olarak kullanılmış olmasıdır.

1.1.6. Yerin Konumuna, Yönüne, Durumuna ve Sayısına Göre Oluşturulmuş Köy Adları

Köyler kalıcı yerleşmeler olmaları dolayısıyla bulundukları yerin konumuna yönüne, durumuna ve sayısına göre de adlandırılırlar. Bölgede topografik yapının engebeli olması ve tarım topraklarının azlığı köylerin çok üniteli yani birden çok mahalleden oluşmasına sebep olmuştur. Aynı köye bağlı bazı mahalleler nüfus olarak artınca müstakil tüzel köy kişiliği kazanmak için ayrı muhtarlıklar kurmuştur. Bu nedenle aynı adı taşıyan köyleri birbirinden ayırmak için köy adının önüne aşağı-yukarı, büyük-küçük, eski-yeni gibi sıfatlar verilmektedir. Ayrıca köylerin bulunduğu yerin coğrafi konumuna göre baş, merkez, orta, sapa gibi önadlar adlandırılmada kullanılmaktadır. Ülkemizin genelinde olduğu gibi Kastamonu’da da bunun örneklerini görmek mümkündür. Örneğin Gökırmak kenarında sulak alanda bulunan ve o yüzden adı bataklık olan köyün iki mahallesini birbirinden ayırmak için Gökırmak’ın akış yönü doğrultusunda yukarı ve aşağı önadları verilmiştir. Böylece Aşağıbataklık ve Yukarıbataklık köyleri adlandırılmıştır. Araştırma sahasında Aşağıakça, Aşağıbataklık, Aşağıelyakut, Aşağıyuva, Başköy, Dokuzkat, Gökçukur, Karakuz, Konukça, Kuzyaka, Ortaboğaz, Ortaköy, Sapaca, Yaka, Yukarıbataklık, Yukarıelyakut, Yukarıkuyucak köylerinin adı bu şekilde verilmiştir.

1.1.7. Alet, Eşya, Yapı, Araç-Gereç vb. Unsurların Adları ile Oluşturulmuş Köy Adları

Köylerde üretilen ve günlük hayatta kullanılan temel ihtiyaç malzemeleri köylerin adı olarak da kullanılmaktadır. Örneğin önemli bir orman sahası olan Kastamonu’da ahşap işçiliği bazı köyler için temel geçim faaliyeti olmuştur. Bunlardan Gödel(büyük tahta kaşık, kepçe), köyünün adını tahta kaşık üretimine bağlı olarak aldığı söylenebilir. Kavalca ve Kemerler köyleri de adlarını bu şekilde almıştır.

1.1.8. Coğrafi Özelliğine Göre Oluşturulmuş Köy Adları

İnsanlar coğrafyanın eseri ve esiridir. İçinde yaşanan coğrafyanın kendisine sunduğu imkanlar ölçüsünde hayatını şekillendirir. Etrafı yüksek Küre ve Ilgaz Dağları ile kuşatılan orta kesiminde Kadıdağı Platosu bulunan, aşağı kesimine doğru Gökırmak boyunca kademeler halinde alçalan araştırma sahasında değişen coğrafi şartlar köylerin adında kendini göstermektedir. Akarsu boylarında yer alan taraçalarda, yamaçalarda, eteklerde, düzlüklerde kısacası bütün morfolojik ünitelerin yerleşmeye uygun kısımlarında kurulan yerleşmeler, topografik unsurlardan doğrudan etkilenmiştir. Böylece “Damlaçay, Dereberçin, Dereköy, Duruçay, Küçüksu ve Uzunluk” köyleri adlarını su kaynaklarından almıştır. Yine bölgenin alçak sahalarından birinde bulunan Gölköy, yakın

tarihte de varolan gölden dolayı adını almıştır. Çakıllı, Kayalı ve Taşlık köyleri de adlarını topografyayı kaplayan kayalarından almıştır. Karstik oluşum şekillerinden olan obruk adı da yakınında bulunan bir köye ad olmuştur. Akarsularla parçalanan yerlerde yüksekte kalan tarım ve yerleşmeye uygun olan ve seki ya da sökü adı verilen düzlük üzerinde Sulusökü köyü kurulmuştur. Nitekim sökü kelimesinin ormandan açılan tarla anlamı da mevcuttur(Eren,1966:150). İnceboğaz Köyü adını dar bir vadi kenarında ve geçiş noktasında bulunmasından almıştır. Her ne kadar bir yörük cematine ait bir isim olsa da (Yakupoğlu,2009:151) açık bir alanda yerleşmiş olan Esenli köyü ise Ilgaz dağlarından Gökırmak depresyonuna doğru esen meltem rüzgarlarına maruz kaldığı için yerin coğrafi durumunu yansıtan bir şekilde adlandırılmıştır. Görüldüğü üzere köy adlarının bazıları adlarını hem coğrafi ve hem de tarihi özelliklerinden almıştır.

1.1.9. Meslek Adlarından Oluşturulmuş Köy Adları

Meslekler insanın hayatını devam ettirmek, ihtiyaçları gidermek için yapılan yegane faaliyetlerdir. Bunlar toplum içerisinde kişi ya da kişileri nitelerler. Kastamonu Sancağı'nın merkezi olan Kastamonu şehri Selçuklu döneminde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu döneminde de önemli bir idari merkez durumundadır. Kastamonu doğal çevre şartları içerisinde ormancılık, hayvancılık ve geniş tarım imkanlarına sahiptir. Bölgede üretilen ürünlerin ham ve işlenmiş halde ticareti yapılmakta ve bu şehrin önemli yol güzergahı üzerinde bulunması dolayısıyla bölge ürünleri uzak merkezlere satılabilmektedir. Bu sebeple Kastamonu şehri ve yakın köylerinde özellikle el sanatları ve atölye tipi üretim gelişmiş üretilen ürünlere bağlı lonca teşkilatı il genelinde yapılmıştır(Cumbur,1988:7). Bölgede yapılan mesleklerin yoğunluğuna bağlı olarak bazı köyler yapıldıkları meslekler ile anılmış hatta adlarını bu mesleklerden almışlardır. Hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak kastamonu merkez ilçede Cambaz (Hayvan ticareti yapan kişi), Kaşçılar(Semerci), Nalcıkuyucağı gibi meslekler köylere ad olarak verilmiştir. Dünyanın en yaygın madenlerinden olan demir, Türklerin en çok kullandıkları madendir. Bozkır kültürünün ikinci karakter unsuru olan demir Türk kavimlerinin devlet ve cemiyetlerinin kuruluşu ve gelişimde etkili olan en önemli unsurlardandır(Kafesoğlu,2005: 215). Özellikle silah yapımında kullanıldığı için demir savaşın en temel madenidir. Bu sebeple demir ve demirden üretilen ürünlerin ya da üreticilerin adları Anadolu'da ve Kastamonu'da köy adı olarak kullanılmıştır. Demirci, Baltacı, Baltacıuyucağı köyleri adını demir kültüründen almıştır. Kastamonu merkez köylerinden birisinin adı da "Cebeci"dir. Cebeci; yeniçerilere ait ok, yay, kılıç, tüfek, kazma, kürek, barut, kurşun, zırh, tolga, harb ve bunun gibi savaş aletlerini tedarik eden, bunları savaş zamanlarında yeniçerilere dağıtan ve savaş sonunda toplayarak bozuklarını tamir eden ve eksiklerinin tamamlayarak saklayanlara verilen addır (Halaçoğlu, 1991:44). Yine Subaşı ve Sipahi gibi Osmanlı Devleti'nde yönetici ve asker olarak görev yapanların adları da köy adı olarak verilmiştir. Görüldüğü gibi Kastamonu'da yapılan mesleğin önemi köy adı olarak kendisini göstermiştir. Kastamonu merkez köylerinden Alıcılar, Çerçiköy ve Terziköy'de adını mesleklerden alan köylere aittir.

1.1.10. Tarımsal Unsurlardan Oluşturulmuş Köy Adları

Kastamonu coğrafyası içerisinde geçimin temeli, tarım ve hayvancılık faaliyetlerine dayanmaktadır. Bu duruma bağlı olarak bölgede yapılan tarımsal faaliyetler ya da tarımla ilgili kelimeler köy adı olarak verilmiştir. Kastamonu merkez köylerinde Tarlatepe, Tepeharman, Çevreli(Çit ile çevrilmiş alan: çevrik) köylerinin adında olduğu gibi tarım alanı, bulunduğu yerden kullanılış durumuna kadar köy adı olarak kullanılmıştır. Ayrıca "sebze bahçesi" anlamına gelen Bostanköy'de köyde üretilen kavun, karpuz ve diğer sebzelere bağlı olarak adlandırılmıştır.

1.1.11. Tarihî Yerleşmelerden Oluşturulmuş Köy Adları

Yerleşmeler tarih içerisinde deprem, sel gibi doğal ya da savaş, salgın hastalık, göç gibi beşeri sebeplerle yıkılmakta ve zamanla ortadan kalkarak geride medeniyetin izlerini bırakmaktadır. Ancak bu tarihî yerleşim alanları ya da eski yerleşmelerin bulunduğu mevkiiler sahip oldukları doğal sitiesyon şartları sebebiyle yerleşmeye uygun oldukları için her daim yerleşim alanı olmaktadır. Yerleşmelerin

tarihi geçmişini hatırlatmak ve orayı nitelemek için kalıntıların bulunduğu yerlerin üzerinde veya yakın çevresinde kurulan köylere, oranın geçmişini hatırlatır bir şekilde ören, viran, höyük, üyük, kale, saray, konak gibi ekler takılan adlar konulmuştur, Başören, Çatören, Gelinören, Kasaba, Kasabaörencik, Kurucaören, Kurusaray, Örencik, Örenyeri, Saraycık, Üyücek(Küçük yığme tepe), Yarören, Yolkonak ve Yürekveren(Yürekviran) köylerinin isimleri bize Kastamonu havalisinin geçmişini hatırlatmakta ve bu bölgenin geçmişte de önemli bir yerleşim alanı olduğunu kanıtlamaktadır.

1.1.12. Dinî ve Millî Unsurlardan Oluşturulmuş Köy Adları

Kastamonu merkez köylerinin 12 tanesi yani yaklaşık %6,8'i adını dinî ve millî unsurlardan almıştır. Anadolu'nun iskânında, Türkleşmesinde ve vatan haline getirilmesinde dini ve milli öneme haiz kişilerin adları köy adı olarak yaşadığı yerlere verilmiştir. Özellikle İslam dinine ve Türk milli kültür ve geleneklerine ait unsurlar bölgede köy adı olarak kullanılmıştır. Halife, Halifekuyucağı, Hatipköy, Hocaköy, İmamköy, İslamköy, Mescitköy, Mollaköy, Karamukmolla, Şeyhköy ve Tekkeköy adlarını bu şekilde almıştır. Bu açıdan dikkat çeken köy adlarından birisi Etyemez köyünün adıdır. İlk değerlendirmede insani bir özellik gibi görülse de bu köy adının dini yaşantısı ile farklılık gösteren bir gruptan almıştır(Gülten, 2019:30).

1.1.13. Veriliş Nedeni Bilinemeyen Köy Adları

Kastamonu merkez köylerinin bazılarının adının tasnifi hususunda tam olarak bir değerlendirme yapılamamıştır. Örneğin Gömeç adı derleme sözlüğünde Türkiye'nin pek çok ilinde (Bal peteği, mayalı ekmek, ebegömece, papatya, doğudan esen rüzgar vb) anlamlarında kullanılırken, Kastamonu yöresinde “mezar” anlamındadır(TDK :2009). Divanü Lügati't- Türk'te ise kömeç “külli içine gömülerek pişirelen yassı ekmek” olarak ifade edilmiştir (DLT, 2005:322). Adlarının kaynağı bilinmeyen ya da tasnifi yapılamayan diğer köylerde Gömmece, Evciler, Karas, Sada ve Sahip köyleridir.

1.2. Köy Adlarının Yapı ve Köken Bakımından Sınıflandırılması

Kastamonu merkeze bağlı köy adları yapı ve köken bakımından sınıflandırıldığında en fazla birleşik yapı köy adlarının olduğu görülmektedir. Merkez ilçedeki köy adlarının %57,1'i birleşik yapı köy adlarından oluşmuştur. İlçedeki geri kalan köy adlarının %20,3'ü basit yapı ve %22,6'sı da türemiş yapı köy adlarından oluşmuştur(Tablo.2).

Tablo 2. Kastamonu Merkez İlçesi Köy Adlarının Yapı ve Köken Bakımından Sınıflandırılması

YAPI VE KÖKEN BAKIMINDAN KÖY ADLARI	Sayı	%
Basit Yapılı Köy Adları	36	20,3
Türemiş Yapılı Köy Adları	40	22,6
Birleşik Yapılı Köy Adları	101	57,1
TOPLAM	177	100

1.2.1. Basit Yapılı Köy Adları

Bir yere basit yapı kelimeler, başka adlarla karışmayacak olmasından dolayı ad olarak verilir. Bunlar daha çok boy, aile ve aşiret adlarıdır. Kastamonu'da da 36 köy adı basit yapıdır ve çoğu şahıs ve boy adıdır. Bunlardan bazılarında kelimeye “gil” anlamı katan +ler çokluk eki getirilmiştir. Basit yapı bir şekilde adlandırılan köyler Emirler (2 adet), Musallar, İbişler, Haydarlar, Dursunlar, Seremettin, Talipler, Numanlar, Çavundur, Alpağut, Eymir, Kayı, Bayındır, Dayılar, Çiğil Ayvalar, Kemerler, Gödel (büyük tahta kaşık, kepece), Yaka, Obruk, Kasaba, Halife, Cebeci, Bahadır, Sipahi, Omcular, Sada, Sahip, Kıyık, Gülef, Cambaz, Karas, Cıvciler, Alpi, Arız köyleridir.

1.2.2. Türemiş Yapılı Köy Adları

Adlandırmada pek tercih edilmemesine rağmen Kastamonu merkez köylerinin adlarından 40'ı adını bu şekilde almıştır. Bu da hiç azımsanamayacak bir sayıdır. Ad oluşturulurken kelimeye daha çok bir şeye ait olma, bir şeyi içinde çokça bulundurma anlamı katan “+lı” yapım eki kullanılmıştır. Kelimeye küçültme anlamı kağan”+Çık” eki Örencik, Ahlatçık, Saraycık, Bulacık adlarında karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kelimeye gibilik, benzerlik, eşitlik anlamı katan “+Ça” Sapaca, Kavalca, Konukça adlarında ortaya çıkar. Kelimeye meslek anlamı katan “+Çı” ekinin görüldüğü adlar Yılandı, Demirci, Alçıcılar, Kaşçılar ve Baltacı’dır. Bunlarla birlikte yine kelimelerde “+lık, -cek, -mece, -eç, -mış, -me, -ık, -en” yapım eklerini de görmek mümkündür. Kastamonu merkez ilçedeki Emirli, İbrahimli, İsmaili, Keremli, Kayalı, Taşlık, Hatipli, Hüseyinli, Ömerli, Halaçlı, Çorumlu, Kirenli, Geyikli, Ballık, Esenli, Çakıllı, Girdallı ve Köklü köyleri isimlerden türetilerek; Üyücek (yığme tepe), Gömmece, Gömeç (mezar), Göcen, Budamış, Esenler, Eşen, Bürme, Kırık, Çevreli köyleri ise fiillerden türetilerek adlarını almışlardır.

1.2.3. Birleşik Yapılı Köy Adları

Kastamonu’da arazinin engebeli olması, birden çok dağ ,tepe, yayla, çay, sırt vb. bulunması ve bu yerlerin birbirinden kolayca ayrıştırılması amacıyla pek çok yer adı birleşik yapılarla elde edilmiştir. Bu bağlamda, köy adlarının önüne “büyük,küçük, orta, baş, sarı, kara, kuru” gibi pek çok farklı sıfat getirilmiş ve köy adlarının bir kısmı bu şekilde elde edilmiştir. Ayrıca iki farklı kelimenin (Hamitköy, Yunusköy, Hacıköy, Mollaköy vb.) bir araya getirilmesiyle de köy adları oluşturulmuştur. Ayrıca köy adlarını oluşturmada belirtisiz isim tamlaması, isnat grubu, unvan grubu gibi yapılardan da faydalanılmıştır. Merkez ilçedeki toplam 177 köy adının 101 tanesi yani yaklaşık % 57,1’i birleşik yapıli köy adlarından oluşmuştur.

1.2.3.1. Belirtisiz İsim Tamlaması Şeklinde Kurulan Köy Adları

Türkçede birleşik isim elde etmenin yollarından biri de belirtisiz isim tamlaması kuruluşlarıdır. Bu tamlamalarda tamlayan unsurunda ek bulunmazken tamlanan unsurunda iyelik eki bulunur. Bu şekilde elde edilen birleşik kelimeler, anlatılmak istenen kavramın daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadır. Örneğin Darıbükü köyü adını hem dere kenarındaki bataklık, çalılık alandan hem de orada yetiştirilen darı bitkisinden almıştır. Adını bu şekildeki gramer yapısından alan diğer köyler, Elmayakası, Baltacıkuyucağı, Nalcıkuyucağı, Örenyeri, Subaşı, Halifekuyucağı’dır.

1.2.3.2. Sıfat Tamlaması Şeklinde Kurulan Köy Adları

İsmin yönünü, biçimini, rengini, büyüklüğünü-küçüklüğünü vs. durumlarını ortaya koyması açısından köy adları oluşturulurken en çok faydalanılan kelimeler sıfatlardır. Kastamonu merkez köy adlarında da sıfatlardan çokça faydalanılmıştır. Sıfatlar içinde en çok kullanılanları renklerdir. “Ak, akça, boz, kara, gök, kızıl” gibi Türkçe renk adları adlandırmada kullanılmıştır. Ayrıca kır (Kırcalar), sarı (Sarica) renkleri de tek başlarına köy adı olarak verilmiştir. Bununla birlikte “aşağı, yukarı” gibi yer-yön zarfları da aynı ada sahip köylerin birbirinden daha kolay ayrılması için kullanılmıştır. Kastamonu merkeze bağlı Karaevli, İnceboğaz Başören, Tepeharman, Çatören, Kurucaören, Kırcalar, Dokuzkat, Gökçukur, Akçakese, Akçataş, Aksinir, Bozoğlak, Karakuz, Sarica, Duruçay, Damlaçay, Akdoğan, Kızılkese, Ortaköy, Sulusöku, Kurusaray, Küçüksü, Gökçekent, Karaçomak, Çatalçam, Sırasöğütler, Yenikavak, Karamukmolla, Aşağıakça, Aşağıbatak, Aşağıyakyut, Aşağıyuva, Yukarıbatak, Yukarıyakyut, Yukarıkuyucak, Başköy, Kuzyaka, Ortaboğaz, Hasköy, Uzunoluk köylerinin adları sıfat tamlaması biçiminde verilmiştir.

1.2.3.3. Bir Unsuru Fiilimsi Olan Köy Adları

Fiilimsi ekleri fiillere gelerek onlardan geçici isimler türetmektedir. Bazı kelimelerde zamanla kalıcı isimler oluşturduğu görülmektedir. Kastamonu merkez köylerinden Etyemez köyü

insani bir özellik olan et yememe kültürüne sahip olan topluluğu nitelemiş ve köye ad vererek kalıcı ismi haline gelmiştir.

1.2.3.4. Unvan Grubu Şeklinde Kurulan Köy Adları

Unvan gruplarında unvan ismi sonradan gelir. Bu tür adların kullanılma sebebi olarak yörenin tanınmış veya yörede nüfuzlu olan kişilerin oluşudur. Kastamonu'da Ahmetbey, Hacıbey köyleri adlarını bu şekilde almıştır.

1.2.3.5. Birleşik İsim Şeklinde Kurulan Köy Adları

Kastamonu'da özel isimlerin (Hamitköy ve Yunusköy vb), unvan isimlerinin (imam, hoca, şeyh, molla, hatip, hacı, tekke, islam vb) ve köyün özelliğini gösteren (Ahlatköy, Bükköy, Gölköy, Yarören vb) isimlerin köy kelimesinin başına getirilmesiyle birçok köy adı elde edilmiştir. Özellikle Gelinören, Kasabaörencik, Yarören ve Yürekveren köylerinin adlarında olduğu gibi eski ve harap olmuş yerleşim yerlerine iskan olan Türk toplulukları bu yerleri bayındır hale getirerek geçmişlerine uygun bir şekilde adlandırmıştır. Birleşik isim şeklinde adını alan diğer köyler Oğulköy, Koruköy, Hamitköy, Köseköy, Alparslan, Emirköy, Yunusköy, Kavakköy, Hacıilyas, Hacıköy, Hacımuharrem, Hacışaban, Hacıyusuf, İmamköy, Tekkeköy, İslamköy, Şeyhköy, Mescitköy, Mollaköy, Hocaköy, Sarıömer, Kurtgömeç, Bükköy, Hatipköy, Pehlivan köy, Terziköy, Çerçiköy, Ümitköy, Kadioğlu, Kırıçoğlu, Hatipoğlu, Dereberçin, Ahlatköy, Kurtkayı, Dereköy, Bostanköy, Gölköy, Çıbanköy'dür.

1.2.3.6. İsnat Grubu Biçiminde Oluşturulmuş Köy Adları

İsnat grubu, unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grubudur (Karahan 2013: 80). Kastamonu merkez köylerinden Kuşkara ve Tarlatepe köylerinin adı bu şekilde oluşturulmuştur.

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmada, Kastamonu Merkez ilçesine ait köy adlarının leksik-semantik tasnifi yapılmış, daha sonra bu köy adları yapı ve köken bakımından sınıflandırılarak kökenleriyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kastamonu, sahip olduğu uygun coğrafi şartları ile insanoğlunun yerleşik hayata geçtiği ilk zamanlardan beri yerleşim sahası olmuş yörelerdendir. Buranın dışı kapalı ve güvenli bir bölge oluşu yerleşmelerin devamlı hale gelmesini sağlamış ve yerleşik hayat içerisinde köy adları genel hatlarıyla korunmuştur. Özellikle bölgede Türk iskânına bağlı olarak bölgeye yerleşen Türk topluluklarının burayı vatan bellemesiyle başta dil yapısı olmak üzere Türk milli kültür ve gelenekleri korunarak günümüze kadar gelebilmiştir.

Kastamonu merkez ilçesine kayıtlı 177 köy bulunmaktadır. Bu köylerin adları Leksik-Semantik olarak sınıflandırıldığında Türk milli kültür ve geleneklerin etkisi açıkça görülmüştür. Beşeri unsurlardan, kişi, lakap, unvan ve sıfat adları ve Türk boy, aşiret, topluluk ve aile adları ile oluşturulmuş köy adlarının diğerlerine oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. 24 Oğuz boyundan Bayındır, Çavundur(2), Eymir, Karaevli ve Kayı boylarına ait adlar ile kadim Türk boylarından Çiğil ve Halaçlı boylarının adlarının bölgede köy adı olarak verilmesi bölgenin önemli bir Türk İskan sahası olduğunu açıkça göstermektedir. Ayrıca geçmişten günümüze çok yoğun bir yerleşim sahası olan bölgede iskan tarihine ışık tutacak mahiyette ören, viran, höyük, üyük, kale, saray, konak gibi köy adlarının fazlalığı da dikkat çekmektedir.

Kastamonu merkez ilçesinde beşeri özelliklerin dışında coğrafi temele dayanan köyün konum, yön ve durumunu gösteren adlar da sıkça kullanılmıştır. İnsan hayatındaki coğrafyanın etkisine bağlı olarak özellikle su ve topografyaya ait coğrafi unsurlar köy adlarında kendisini

göstermiştir. Köy ve bağlılarının zamanla müstakil tüzel köy kişiliği kazanmasına bağlı olarak köyler eski-yeni, büyük-küçük ve aşağı-orta-yukarı gibi sıfatlarla nitelendirilmiştir.

Bölgenin genel coğrafi özellikleri oradaki doğal hayatı şekillendirmiş ve ekonomik hayatı da etkilemiştir. Doğal koşulları içerisinde yaşayan o yöreye has yabani bitki ve hayvanlar beşeri hayatı etkilediğinden nitelik kazandırmak için köy adı olarak verilmiştir. Bozulmamış doğal yapısı ile bilinen Kastamonu'da bitki ve hayvani unsurlardan adını alan köylerle sıkça karşılaşmaktadır.

Renkler, köy adlarının verilisinde önemli unsurlardan birisidir. Ancak Kastamonu merkez ilçesinin köylerinde renklerin köy adlarının verilisindeki kullanımının azlığı ve renk adlarının tamamının Türkçe olması dikkat çekmektedir.

Kastamonu merkez ilçesine ait köy adları yapı ve köken bakımından sınıflandırıldığında en fazla birleşik yapıli köy adlarının olduğu anlaşılmıştır. Toplam 177 köyün 101'i (57,1) birleşik yapıli, 36'sı (%20,3) basit yapıli ve 40 tanesinin de (%22,6) türemiş yapıli olduğu tespit edilmiştir. Birleşik yapıli köy adları içerisinde sıfat tamlaması şeklinde kurulan köy adları daha fazla kullanılmıştır. Yörede Türkçede az kullanılan bir yapıli olan isnat grubu ile yapılmış köy adları da bulunmaktadır.

Sonuç olarak; köy adları konulurken o yerin kendisine has temel özellikleri göz önüne alındığından tesadüfen verilmemekte ve verildiği yerin her türlü özelliğini temsil etmektedir. Köy adlarının verilmesinde başta dil, tarih, coğrafya gibi pek çok beşeri ve fizik faktörler etkili olmaktadır. Ad verme tüm kültürlerde olduğu gibi Türk kültüründe de geçmiş ve gelecek arasındaki bağlantıyı sağlayan temel bir köprü vazifesi görmektedir. Coğrafyanın vatan haline getirilmesinde korunması gereken en önemli unsurlardan birisi yerleşmelerin adlarıdır. Bu açıdan en temel idari birim olan köyler, devletin temsili ve kültür aktarımı noktasında stratejik görevi gören yerlerdir. Bu yüzden köyler, adlarıyla birlikte korunmalı ve doğal yapısı içerisinde yaşatılmalıdır.

Kaynakça

- Akar, A. (2006). Renge bağıli yer adlandırmalarında muğla örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (20) ,51-63.
- Arat, R.R.(1979) Kutadgu bilig III indeks, *Edebiyat Fakültesi Basımevi*, İstanbul.
- Aksan, D. (1995), Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim, *TDK*, Ankara.
- Baydil,E., İbret,B.Ü.(1999) Kastamonu şehri gelişim tarihçesi ve 1924/1925 şehir planı üzerine bir değerlendirme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*,1, 3-18.
- Bayraktar, N. (2013). Türkçede renk adlarıyla özel ad yapıımı. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 9(2), 95-114.
- Bulut, S., Albayrak, O., Oral, M., Bıçakcı, C. (2018). Giresun ili tirebolu ilçesi meskûn yer adları üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, Volume 13/28, Fall 2018, p. 1065-1102. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14654>
- Bulut, E. (2013). Kastamonu ili merkez ve güney ilçelerindeki orun ve bazı cadde, sokak adları üzerine bir inceleme, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. s.95.Afyon.
- Cumbur, M., (1988), Kastamonu tarihinde ahiler ve esnaf kuruluşları, türk tarihinde ve kültüründe kastamonu-tebliğler, *Ayyıldız Matbaası*, Ankara.
- Darkot, Besim. (1956). "Kastamonu maddesi", İslam ansiklopedisi, *Millî Eğitim Basımevi*. 6, 401
- DLT, (2005). *Kabalıcı Yayınları*, İstanbul.

- Eren, H. (1966). Türk yer adları-söku. türk dili araştırmaları yıllığı - *Belleten*, 13, 149-153.
- Göney, S. (1975), Büyük menderes bölgesi,. No: 1895, *İstanbul Üniversitesi Yayınları*. İstanbul:
- Gülten, S. (2019). Eski türk inançları ve kalenderîlik bağlamında osmanlı topraklarında vegan sufiler: etyemezler, *Türk Kültürü ve Hacibektaş Veli Dergisi*, 92, 29-42., <https://doi.org/10.34189/hbv.92.002>
- Halaçoğlu, Y.(1991). XIV-XVII. yüzyıllarda osmanlılarda devlet teşkilatı ve sosyal yapı, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, VII. Seri-Sa127, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*. Ankara:
- Hanılçe, M. (2013). Vatan topraklarındaki imza: türk yer adları, zile kazası örneği (1455-1575). *Turkish Studies*, 8/2, 89-135 <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4067>
- İbret, B.Ü. (2003). Çankırı'daki köy adları üzerine coğrafi açıdan bir inceleme, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 7, 53-80.
- Kafesoğlu, İ. (2005). Türk milli kültürü, No 376, *Ötüken Neşriyat, Yayın*. Ankara.
- Karahan, L. (2013). Türkçede söz dizimi, 19. Baskı. *Akçağ Yayınları*, Ankara.
- Sümer, F. (1980): Oğuzlar, *Ana Yayınları*, İstanbul.
- Şahin, İ. (2007). Türkçe yer adlarının yapısı üzerine, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 32, 1-14.
- Şenel, M. ve Yavuz, S. (2013). Yer adları (toponim) terimleri sözlüğü. *Turkish Studies*, 8/8, 2239-2254. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5504>
- TDK (2005). Türkçe sözlük, 11. Baskı, *TDK*, Ankara.
- TDK (2009). Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü (1., 2., 3., 4., 5., 6. Cilt), *TDK*, Ankara.
- Tosun, İ. ve Koç, A. (2017). Tunceli ili adlarının köken, yapı ve anlamları, *Turkish Studies*, 12/34, 411-421. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12596>
- Turan, R. (1988). Selçuklular döneminde kastamonu, "Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu", Tebliğler, *Ayyıldız Matbaası*. Ankara.
- Yakupoğlu, C. (2010). Türkistan'ın büyük Türk boylarından çiğiller ve Anadolu'da iskân izleri, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, 29, 47, 103-136
- Yakupoğlu, C. (2009). Kuzeybatı Anadolu'nun sosyo-ekonomik tarihi, *Gazi Kitapevi*, Ankara.
- Yediyıldız, B. (1984). Türkiye'de yer adı verme usulleri, türk yer adları sempozyumu bildirileri, *Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi*, 60, 25-41